

Rozmieszczenie *Acallocrates colonnellii* (Coleoptera: Curculionidae) w Polsce

Distribution of *Acallocrates colonnellii* (Coleoptera: Curculionidae) in Poland

MIŁOSZ A. MAZUR¹, TOMASZ OLBRYCHT², ANDRZEJ MELKE³

¹ Centrum Studiów nad Bioróżnorodnością
Katedra Biosystematyki, Uniwersytet Opolski
45–052 Opole, Oleska 22
e-mail: milosz@uni.opole.pl

² Katedra Agroekologii, Wydział Biologiczno-Rolniczy
Uniwersytet Rzeszowski
35–601 Rzeszów, ul. Mieczysławy Ćwiklińskiej 1a
e-mail: tkolbr@univ.rzeszow.pl

³ 62–800 Kalisz, ul. św. Stanisława 11/5
e-mail: kusak@op.pl

Słowa kluczowe: *Acallocrates colonnellii*, Coleoptera, Curculionidae, rozmieszczenie, parki podworskie, ochrona bioróżnorodności.

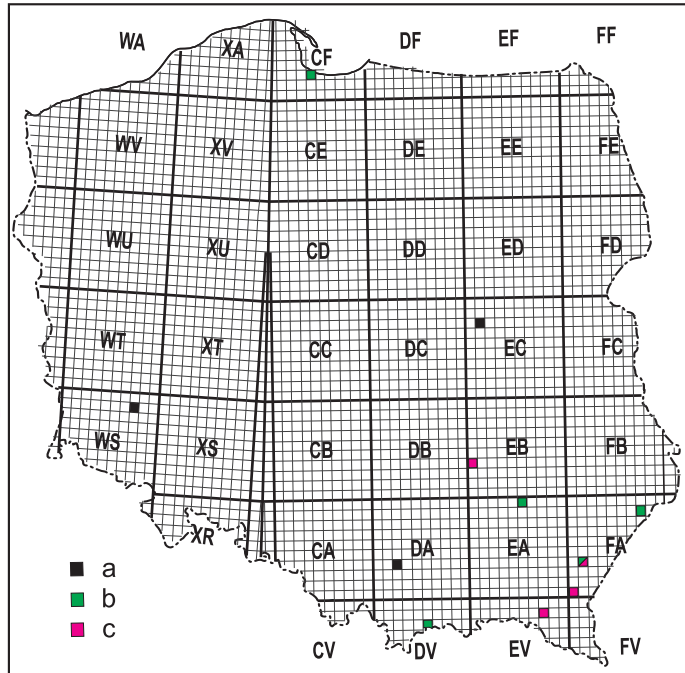
Przedstawiono rozmieszczenie w Polsce chrząszcza z rodziny ryjkowcowatych – *Acallocrates colonnellii* Bahr, 2003 oraz omówiono znaczenie starych parków podworskich w zachowaniu różnorodności biologicznej.

Wstęp

Rodzaj *Acallocrates* Reitter, 1913 obejmuje cztery gatunki rozmieszczone w Europie środkowej i południowej od Hiszpanii po Kaukaz (Bahr 2003, Peścić 2004). Są to niewielkie chrząszcze z rodziny ryjkowcowatych (Curculionidae) o kryptycznym ubarwieniu. Żyją w wierzchnich warstwach gleby, głównie w lasach liściastych. Ich larwy rozwijają się w martwych gałęziach różnych gatunków drzew liściastych (Burakowski i in. 1995).

Do czasu opisania *A. colonnellii* przez Bahra (2003) w Polsce znany był tylko *Acallocrates denticollis* (Germar, 1824). Okazało się jednak, że informacje te dotyczą *A. colonnellii* (Wanat, Mokrzycki 2005). Faktyczny *A. denticollis* występuje poza granicami naszego kraju, obejmując swoim zasięgiem południową Europę (Bułgaria, Chorwacja,

Grecja, Izrael, Słowenia, Turcja, Węgry, Włochy, kraje byłej Jugosławii). Wcześniej *A. colonnellii* (pod nazwą *A. denticollis*) był w Polsce wykazywany z: Sopotu (Białooki 2005), okolic Warszawy (Osterloff 1883, Tenenbaum 1923, Smreczyński 1932), Lubina na Dolnym Śląsku (Meyer 1919), Krakowa (Kotula 1873, Mazur 1983), Budy Stalowskiej koło Tarnobrzega (Knutelski, Kubisz 1992), Hołubli koło Przemyśla (Wanat, Mokrzycki 2005), Białej Góry na Roztoczu (Łętowski, Staniec 1997), Gór Świętokrzyskich (Rutkiewicz 2007), Pogórza Rożnowskiego (Petryszak i in. 1995) i Dynowskiego (Mazur 1994) oraz Pienin (Petryszak 1982). W zbiorach S.A. Stobieckiego, pochodzących z przełomu XIX i XX wieku, znajdują się trzy okazy tego gatunku z obszaru Beskidu Sądeckiego, jednak późniejsze, intensywne badania nie doprowadziły do jego ponownego odnalezienia (Petryszak 1982). Lista ogólnych donie-

Ryc. 1. *Acallocrates colonnellii* – rozmieszczenie w Polsce: a – stanowiska do 1940 r., b – stanowiska po 1940 r., c – nowe stanowiska

Fig. 1. Distribution of *Acallocrates colonnellii* in Poland: a – sites before 1940, b – sites after 1940, c – new sites

sień z Polski i krain historycznych została podana w *Katalogu fauny Polski* (Burakowski i in. 1995).

W trakcie niedawnych badań odkryto następujące nowe stanowiska *A. colonnellii* w Polsce:

Beskid Wschodni

- Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego, obszar Natura 2000 Ostoja Przemyska (teren projektowanego Turnickiego Parku Narodowego), góra Ostra Kiczka, Nadleśnictwo Bircza, oddział 175, kwadrat siatki UTM FA00, 1 ex. w pułapce „Netocia”, 30.04–5.06.2012 r., zawieszona na dziuplastym buku *Fagus sylvatica*, na stoku o wystawie południowej, w buczynie karpackiej, leg. M. Melke, det. M.A. Mazur.

- Posada Zarszyńska koło Sanoka, park podworski, kwadrat siatki UTM EV79, 1 osobnik wyhodowany (*ex larva*) 11.04.2014 r., z gałęzi dębu szypułkowego *Quercus robur*, zebranej 31.12.2013 r., leg. T. Olbrycht, det. M.A. Mazur.

- Zarzecze koło Jarosławia, park przy pałacu Dzieduszyckich, kwadrat siatki UTM FA13, 9 exx wyhodowanych (*ex larva*) w okresie od 5.04 do 20.07.2009 r., z gałęzi dębu szypułkowego zebranych 14.04.2009 r., leg. T. Olbrycht, det. M.A. Mazur.

Góry Świętokrzyskie

- Świętokrzyski Park Narodowy, obwód ochronny Chełmowa Góra, kwadrat siatki UTM EB03: oddział A-1j, 2 exx. w pułapce IBL-5 „Netocia”, 25.04–15.05.2013 r., leg. Lech Buchholz; oddział A-4c, 1 ex. w pułapce Moerickego, 25.04–15.05.2013 r., leg. Lech Buchholz.

Oba stanowiska znajdowały się w lesie bukowym, a prowadzenie obserwacji na terenie objętym ochroną było możliwe w związku z wykonywanym monitoringiem. Okazy wodowodne znajdują się w kolekcjach autorów.

Wszystkie znane dotychczas stanowiska *A. colonnellii* w Polsce przedstawiono na mapie (ryc. 1). Gatunek ten jest prawdopodobnie szerzej rozmieszczony i liczniejszy w Polsce niż wskazują na to dotychczasowe dane, a niewielka liczba obserwacji ma zapewne związek z jego skrytym trybem życia i kryptycznym ubarwieniem. Osobniki dorosłe *A. colonnellii*, podobnie jak pozostali przedstawiciele plemie-

Ryc. 2. Pułapka „Netocia” w buczynie na Pogórzu Przemyskim (3.05.2012 r.; fot. K. Komosiński)

Fig. 2. “Netocia” window trap in a beech forest in the region of Pogórze Przemyskie (3 May, 2012; photo by K. Komosiński)

nia Cryptorhynchini, praktycznie nie są odławiane klasyczną metodą przy użyciu czerpaka entomologicznego. Również ich poszukiwanie w wysiewkach ściółkowych może nie przynieść rezultatów ze względu na ich zachowania obronne. Owady składają odnoża oraz głowę i ryjek w specjalnie przystosowane zagłębienia ciała, co w połączeniu z ich ubarwieniem oraz nierówną powierzchnią pokryw i przedplecza sprawia, że są trudne do wypatrzenia na tle grudek ziemi i szczątków roślin. Wydaje się, że najlepszymi metodami stwierdzenia tych chrząszczy jest zastosowanie różnorodnych pułapek, aparatów Tulgrena, hodowli oraz ręczne przeglądanie leżaniny i wypatrywanie na niej pojedynczych lub kopulujących osobników. Dla niewprawnego obserwatora może to stanowić trudność, gdyż chrząszcze łatwo pomylić z martwymi pączkami lub fragmentami drewna.

Przypadki odłowienia *A. colonnellii* w pułapki typu „Netocia” (ryc. 2) i Moericke’go, zawieszane na gałęziach lub przybite do pnia, wskazują, że chrząszcze przemieszczają się po drzewach i być może zasiedlają martwe gałęzie zanim te opadną na ziemię. Potwierdzeniem tej tezy mogą być także opisane wyżej przypadki hodowli tego gatunku z gałęzi zebranych w parkach w Posadzie Zarszyńskiej i Zarzeczcu. Materiał, który pobrano do hodowli (ukierunkowanej pod kątem Cerambycidae), stanowiły gałęzie świeżo opadłe z drzew, z dobrze przylegającą korą.

Należy tutaj również podkreślić istotną rolę parków podworskich jako cennych ostoi rzadko spotykanych gatunków. Doskonałymi przykładami takich miejsc są parki w Posadzie Zarszyńskiej i Zarzeczcu, w których rosną kilkusetletnie, dorodne dęby będące pozostałościami po naturalnych dąbrowach (ryc. 3). Obiekty ta-

Ryc. 3. Dęby w parku podworskim w Posadzie Zarszyńskiej (3.04.2010 r.; fot. T. Olbrycht)

Fig. 3. Oaks in the manor park in Posada Zarszyńska (3 April, 2010; photo by T. Olbrycht)

kie należy otaczać szczególną ochroną, tym bardziej że część gatunków o bionomii podobnej do *A. colonnellii* jest nielotna i mało mobilna, co utrudnia im migrację do innych biotopów.

Podziękowania

Składamy serdeczne podziękowania prof. Lechowi Borowcowi za wyrażenie zgody na wykorzystanie w publikacji zdjęcia opisywanego gatunku (<http://www.colpolon.biol.uni.wroc.pl>), dr Karolowi Komosińskiemu za udostępnienie zdjęcia pułapki „Netocia” oraz dr Lechowi Buchholzowi za udostępnienie danych z monitoringu Gór Świętokrzyskich, z którego pochodzi część prezentowanych doniesień.

PIŚMIENICTWO

- Bahr F. 2003. Revision des Genus *Acallobrates* Reitter, 1913 (Coleoptera: Curculionidae: Cryptorhynchinae). SNUDEBILLER 3, Studies on taxonomy, biology and ecology of Curculionoidea, Mönchengladbach: Curculio-Institute [<http://www.curci.de/institute3/index.php>]; dostęp: 20.03.2014 r.
- Białooki P. 2005. On the distribution of some interesting weevils species (Coleoptera: Apionidae, Curculionidae) in Poland. Weevil News, 29: 1–8 [<http://www.curci.de/weevilnews/no/29/>]; dostęp: 20.03.2014 r.
- Burakowski B., Mroczkowski M., Stefańska J. 1995. Chrząszcze – Coleoptera. Ryjkowce – Curculionidae, część 2. Katalog fauny Polski. Część XXIII, Tom 20, MiIZ PAN, Warszawa.
- Knutelski S., Kubisz D. 1992. *Larinus turbinatus* Gyllenhal – nowy dla fauny Karpat polskich ryjkowiec oraz uwagi o niektórych rzadko spotykanych w Polsce gatunkach z rodziny ryjkowcowatych (Coleoptera, Curculionidae). Wiadomości Entomologiczne 11 (4): 197–202.
- Kotula B. 1873. Przyczynek do fauny chrząszczów Galicji. Sprawozdania Komisji Fizyograficznej 7: 53–90.
- Łętowski J., Staniec B. 1997. Materiały do poznania Attelabidae i Curculionidae (Coleoptera) wschodniej Polski. Wiadomości Entomologiczne 16 (1): 21–28.
- Mazur M. 1983. Ryjkowce (Coleoptera, Curculionidae) południowej części Wyżyny Krakowskiej. Acta Zoologica Cracoviensia 26: 491–542.
- Mazur M. 1994. Rozmieszczenie ryjkowców (Coleoptera: Rhinomaceridae, Attelabidae, Apionidae, Curculionidae) na Pogórzu Dynowskim i Przemyskim. Zeszyty Naukowe UJ, Zoologia 40: 35–76.
- Meyer P. 1919. Vierter Beitrag zum Vorkommen verschiedener palaearktischer Acalles-Arten (Col., Curc.). Entomologische Blätter 15: 42–47.
- Osterloff F. 1883. O chrząszczach krajowych. Dalszy ciąg. Pamiętnik Fizyograficzny 3: 447–469.
- Pešić S. 2004. The first findings of *Acallobrates colonnellii* Bahr, 2003 (Coleoptera: Curculionoidea: Curculionidae) in Central Serbia. Kragujevac Journal of Science 26: 131–136.
- Petryszak B. 1982. Ryjkowce (Curculionidae, Coleoptera) Beskidu Sądeckiego. Rozprawy Habilitacyjne UJ 68: 1–206.
- Petryszak B., Tischner T., Holecová M. 1995. Pędruś i ryjkowce (Apionidae, Curculionidae: Coleoptera) Pogórza Rożnowskiego. Studia Ośrodka Dokumentacji Fizyograficznej 23: 115–147.
- Rutkiewicz A. 2007. Waloryzacja ekosystemów leśnych Gór Świętokrzyskich na podstawie struktury zgrupowań chrząszczy saproksylicznych powierzchni pni drzew. W: Borowski J., Mazur S. (red.). Waloryzacja ekosystemów leśnych Gór Świętokrzyskich metodą zoindykacyjną. Wydawnictwo SGGW, Warszawa: 20–56.
- Smreczyński S. 1932. Zbiór ryjkowców ś.p. Wojciecha Mączyńskiego. Sprawozdania Komisji Fizyograficznej 65: 1–24.
- Tenenbaum Sz. 1923. Przybytki do fauny chrząszczów Polski od roku 1913. Rozprawy i Wiadomości z Muzeum im. Dzieduszyckich 7–8: 136–186.
- Wanat M., Mokrzycki T. 2005. A new checklist of the weevils of Poland (Coleoptera: Curculionoidea). Genus 16 (1): 69–117.

SUMMARY

Chrońmy Przyrodę Ojczystą 71 (2): 149–152, 2015

Mazur M.A., Olbrycht T., Melke A. Distribution of *Acallobrates colonnellii* (Coleoptera: Curculionidae) in Poland

The paper presents the distribution of the weevil species *Acallobrates colonnellii* Bahr, 2003 in Poland and describes the importance of old urban parks for the maintenance of biodiversity.